

Парламентські слухання

4 червня ц.р. у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення». Подаємо виступи міністра освіти і науки України Сергія Квіта, народного депутата України, голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти

Лілії Гриневич, народного депутата України, голови Комітету Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів Валерія Сушкевича, а також деякі з невіголошених виступів, направлених до секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти (тексти – в редакції «РШ», фотоматеріали – учасників парламентських слухань).

Лише спільними зусиллями можна досягти позитивних результатів у цій життєво необхідній справі

Сергій КВІТ,
міністр освіти і науки України

У нас надзвичайно важливий день і надзвичайно важлива проблематика. Шкода, що не так багато журналістів, не так вони цікавляться питаннями освіти, як політичними проблемами. Але, як сказав заступник Голови Верховної Ради, все одно це буде пряма трансляція.

Шановні народні депутати, шановні колеги! Нині рівень цивілізованості суспільства визначається, в тому числі, за рівнем забезпечення доступу до якісної освіти дітей із особливими освітніми потребами. Діти не повинні зазнавати будь-якої дискримінації через проблеми свого розвитку. Фундаментальним принципом освіти дітей з особливими потребами є створення умов для кожної дитини, які дають змогу почуватися їй повноправним і поважним громадянином, цінною та захищеною особистістю. Оптимальний на сьогодні – шлях реалізації її поширення моделі інтегрованого та інклюзивного навчання. Таке навчання є корисним також для інших дітей, тому що вони при звичаються перейматися проблемами людей, стають добрішими і толерантнішими. Ця проблема дуже гостро постала; якщо ви пам'ятаєте, кілька років тому, були навіть сюжети на телебаченні, коли батьки зверталися до директора

школи з вимогою виключити зі школи тих дітей, які мали особливі потреби. Я думаю, що питання толерантності й чуйності, розуміння іншої людини, яка інакша, має інакші потреби, – надзвичайно важлива суспільна проблема.

Процес охоплення дітей з особливими освітніми потребами спільною з іншими дітьми діяльністю починається з дошкільного віку. Тож дошкільний навчальний заклад має відповідати потребам кожної дитини, в тому числі з особливими освітніми потребами. Важливим завданням, що постає перед всіма нами – привести у відповідність до потреб населення мережу дошкільних навчальних закладів різних типів та зробити їх доступними для дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку. Законом України «Про дошкільну освіту» затверджено

державні гарантії здобуття дошкільної освіти всіма дітьми, незалежно від стану здоров'я, за рахунок держави. Однак щороку зростає кількість дітей дошкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі дітей з інвалідністю, в дошкільних навчальних закладах: у 2012 році – 7,9 тис., у 2013 – 8,5 тис. дітей.

З цієї причини збільшується мережа дошкільних закладів зі спеціальними групами. Порівняно з 2012 роком кількість таких груп збільшилася на 97 і зараз становить 5 тис. 147 спеціальних груп. Відповідно до 3 тис. збільшилася кількість дітей, охоплених навчанням та корекційно-розвивальною роботою, які виховуються в цих групах – усього близько 85 тис. дітей.

Водночас маємо бути чесними перед собою і перед людьми – значна кількість дітей із особливими потребами, особливо з числа дітей-інвалідів, залишається вдома, бо вони, наприклад, фізично не можуть подолати сходи чи інші перешкоди на шляху до дошкільних закладів. Там немає розвивального середовища, необхідних спеціалістів.

Одним із першочергових кроків для виправлення ситуації має стати внесення змін до Закону «Про дошкільну освіту» в частині організації інклюзивного навчання у дитячих садках. При Міністерстві вже створено робочу групу в складі провідних педагогів, лікарів, психологів, батьків, представників громадських організацій, завданням якої є активізація, впровадження інклюзивного навчання в систему дошкільної освіти. Особливої уваги потребує рання діагностика дітей із порушеннями психофізичного розвитку та корекційна робота з ними. Останнім часом кількість таких дітей майже не змінилася: 2012 рік – 10,9%, 2013 – 11,4% від загальної кількості дітей віком до 18 років.

Однак відсутність єдиного загальнодержавного банку даних дітей з порушеннями психофізичного розвитку перешкоджає вирішенню питання про їхнє охоплення освітою. Це ускладнюється ще й тим, що, враховуючи вимоги законодавства про право осіб з інвалідністю на конфіденційність інформації особистого характеру, іноді батьки не повідомляють керівників навчальних закладів про статус і потреби таких дітей. Це зумовлює розбіжності між статистичними даними про чисельність дітей-інвалідів, і, як наслідок, вони не отримують необхідної допомоги.

Проблема інтеграції дітей. Кількість дітей з особливими освітніми потребами, інтегрованих у школи, зростає – цього року на 2 тис. осіб. У цілому в усіх типах навчальних закладів навчається понад 60 тис. дітей з інвалідністю. У розрізі регіонів найбільше інтегровано дітей з особливими потребами у школи в Хмельницькій (25,4 тис.), Дніпропетровській (10,4 тис.), Волинській (8,2 тис.), Чернігівській (5,4 тис.) областях. В інклюзивних класах шкіл у поточному навчальному році навчається 2,5 тис. дітей, порівняно з минулим роком – на 700 більше. Треба розуміти, що це не означає різке збільшення кількості дітей

з особливими потребами, просто батьки скористалися наданою можливістю і привели своїх дітей до школи. Кількість інклюзивних класів на сьогодні становить 1350, що на 600 більше, ніж у минулому році.

Більшість дітей із особливими освітніми потребами навчається в інклюзивних класах у загальноосвітніх школах в Донецькій (283), Хмельницькій (247), Київській (227) областях і місті Києві (253). Найменше – у Севастополі (4), Івано-Франківській (5), Запорізькій (6) областях. Вкрай поганий стан організації інклюзивного навчання у Миколаєві, що засвідчують справедливі нарікання.

З метою надання допомоги дітям із особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивному класі, ми передбачили у типових штатних розписах шкіл посаду асистента вчителя. На сьогодні в інклюзивних класах працює 635 асистентів учителів, що порівняно з минулим навчальним роком на 208 більше. Найбільше таких ставок введено в штатні розписи загальноосвітніх шкіл у Житомирській (32), Чернівецькій (34) областях та місті Києві (42). Не введено жодної ставки в Івано-Франківській області, лише по одній у Харківській області та Севастополі. По дві ставки – в Одеській, по три – в Запорізькій області.

Очевидним є те, що недостатньо уваги приділяється питанню організації реабілітаційної роботи з дітьми, які навчаються в загальноосвітніх школах, що засвідчують численні звернення батьків. Такі послуги повинні надаватися в навчально-реабілітаційних центрах, логопедичних пунктах, психолого-медико-педагогічних консультаціях, а також реабілітаційних установах інших відомств, наближених до місця проживання дитини. Незважаючи на збільшення відсотка охоплення інклюзивним навчанням дітей із особливими освітніми потребами, залишається досить високим показник охоплення таких дітей індивідуальною формою навчання. У Луганській області – 997 дітей, в Київській – 838, Кіровоградській – 854, Запорізькій – 824. Також ми не можемо вдавати, що не помічаємо, коли майже 5,5 тис. дітей, охоплених індивідуальною формою навчання, – це розумово відсталі діти, всього – 33 відсотки.

Ще одне. Досить великою залишається кількість дітей із затримкою психічного розвитку – до 20%, які навчаються за індивідуальною формою, проте могли б навчатися у звичайних класах разом із здоровими однолітками. Питання соціалізації таких дітей та надання їм якісних освітніх послуг потребує посиленої уваги і законодавців, і управлінців освіти, і психолого-медико-педагогічних працівників.

У багатьох регіонах залишається невирішеним питання залучення до інклюзивного навчання дітей з порушенням опорно-рухового апарату. З огляду на ганебний стан забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів та відсутність спеціалістів для роботи в умовах інтегрованого та інклюзивного навчання 4,5 тис. таких дітей

перебувають вдома на індивідуальному навчанні. Повністю або частково доступними є чверть дошкільних, 40% – загальноосвітніх та 37% – позашкільних навчальних закладів. Більше архітектурно доступних навчальних закладів у Хмельницькій області – 80%, Івано-Франківській – 63%, Одеській – 53%, Донецькій – 52%, Вінницькій – 48%, Житомирській – 55%. Натомість у Луганській області – 8%, Дніпропетровській – 9%, Харківській – 6%, Чернігівській – 9%.

Міністерство освіти і науки України затвердило відповідний план заходів щодо впровадження інклюзивного навчання на період до 2015 року, який спрямовано на усунення означених та інших перешкод на шляху інтегрованого та інклюзивного навчання.

Я думаю, цікавою є статистика, її варто послухати. Спільно з Національною академією педагогічних наук України розроблено проект нового положення про психолого-медико-педагогічні консультації. Зараз проходить його громадське обговорення. Головне, на що звертається увага нового положення: консультації не мають права направляти дитину до навчального закладу будь-якого типу. Право вибору мають винятково батьки. Завдання консультації – визначення форм та методів для навчання дитини з урахуванням її індивідуальних можливостей.

Очевидно, що впровадження інклюзивної освіти не є запереченням спеціальної освіти дітей з особливими потребами. На сьогодні функціонує 337 спеціальних загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів різних типів, в яких навчається близько 45 тис. дітей, та 45 навчально-реабілітаційних центрів. У пошуках нових підходів та можливостей забезпечення якісною освітою дітей з особливими освітніми потребами важливо співпрацювати з громадськими організаціями.

Так, вперше в Україні спільно із Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» розпочато міжнародний експеримент щодо впровадження в навчальних закладах індексу інклюзії, що дасть можливість дитячим садкам та школам проаналізувати та визначити шляхи їхнього розвитку. Право дітей з особливими потребами, у тому числі дітей з інвалідністю, на подальше навчання після закінчення спеціального загальноосвітнього навчального закладу забезпечує професійно-технічна освіта, зокрема в очно-заочній і дистанційній формах, а також за індивідуальними навчальними планами. У професійно-технічних закладах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки, в поточному навчальному році навчалось 5,5 тис. осіб з інвалідністю – це 1,5% від загальної кількості учнів професійно-технічних училищ. Найбільш поширені професії серед цих учнів – кухаря, плиточника, маляра, оператора комп'ютерного набору, секретаря керівника організації, підприємств, установ, слюсаря з ремонту автомобілів, перукаря, візажиста тощо. Ліцензуються нові професії з метою забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю або надання їм допомоги щодо індивідуальної

трудової діяльності. Окрім професійно-технічних закладів, право на освіту дітям та особам з інвалідністю забезпечують вищі навчальні заклади. Законодавством України про освіту, Умовами прийому до вищих навчальних закладів, які щороку затверджуються наказом Міністерства, передбачено пільги під час вступу дітям та особам з інвалідністю, а також окремим категоріям дітей, чії батьки стали інвалідами, а інваліди I та II груп, діти-інваліди мають право, за їх вибором, брати участь у конкурсі за результатами вступних екзаменів з конкурсних предметів у вищому навчальному закладі або за результатами зовнішнього незалежного оцінювання. За рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення приймальна комісія розглядає питання про можливість зарахування до вищих навчальних закладів понад державне замовлення за результатами співбесіди, з правом навчання за місцем проживання дітей та осіб з інвалідністю, які не спроможні відвідувати навчальний заклад, а також створює умови для проходження ними конкурсу, навчання за екстернатною формою. Також існує положення про дистанційне навчання, а важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей з особливими потребами відповідно до їхніх обдарувань покликані виконувати позашкільні навчальні заклади. В поточному навчальному році позашкільною освітою охоплено 12,6 тис. дітей з особливими потребами.

Позашкільні заклади також здебільшого є архітектурно недоступними і не мають умов для перебування в них дітей з тяжкими порушеннями психофізичного розвитку. Не менш важливою є проблема невідповідності фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами. Також в університетах, на жаль, немає відповідних методик.

Я, як колишній президент університету, зазначу, в нас також були приклади, коли ми брали на навчання дітей з особливими потребами, розуміючи їхні виняткові здібності. Але ми не мали відповідних методик. І тому тільки бажання йти назустріч такій дитині відіграє головну роль. І я знаю, що в університетах зазвичай колективи йдуть назустріч завжди.

Проте поступово, крок за кроком, ми намагаємося вирішувати ці проблеми, причому не одноосібно, а спільно з Національною асамблеєю інвалідів України, Представництвом дитячого фонду ЮНІСЕФ, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», Всеукраїнською громадською організацією «Інститут соціальної політики» та ін. За цю співпрацю щира всім подяка. Адже тільки нашими спільними зусиллями можна досягти позитивних результатів у цій життєво необхідній справі.